

הרופאים שובתים: אנחנו עניים!

"אין פוחתין לעני"

הפעלה לכיתה בנושא "קו העוני", עמ' 80
פתחו בשאלה, כמה נראה לתלמידים שצריך לתת לעני היום? האם די בכיכר לחם ליום אחד כמו בגמרא?

הראו לתלמידים את המצגת המצורפת על רמת החיים והרגלי האכילה בעולם.

למצגת

קיימו דיון סביב המצגת.

אפשר להוסיף לדיון את הנקודות הבאות:

- אלו נתונים הפתיעו אתכם? מדוע? אפשר לשרטט על הלוח טבלה של כל מדינה עם ההוצאה השבועית למשפחה על מזון ואולי גם סוג האוכל ומספר הנפשות במשפחה ולפתח סביב זה דיון על תרבויות שונות.
- ממה נובע השוני בין המקומות השונים? [שימו לב להבדלים בסוג האוכל, בכמותו, במספר הנפשות, בלבוש ועוד.]
- האם דין הצדקה יהיה שווה בכל אחת מהארצות? נמקו.
- לדעתכם, מה יהיו הנתונים בישראל?

נעיון בשני מקורות העוסקים בשאלת הצדקה במציאות כלכלית משתנה:

אביעד הכהן, קו העוני וזכות הקיום בכבוד, עלון משרד המשפטים פרשת תצווה, פורים תשס"ד, גיליון מס' 159

בתחומי הלכה שונים, נקבעו קריטריונים מגוונים לעניין הגדרת העוני. גם בנושא זה חל הכלל הגדול שבעולם המשפט, ולפיו "הכול לפי הזמן, והמקום והעניין". והדברים מבוארים היטב בדברי הטור: "שכל אלו השיעורים [=מאתיים זוז ועוד] לא נאמרו אלא בימיהם... אבל האידינא [=עכשיו], שאין כל זה [=קופה מסודרת של צדקה ותמחון] יכול ליטול עד שיהיה לו קרן כדי להתפרנס מן הרווח... ואפשר כי בימיהם [=של חז"ל] הייתה ההוצאה מעוטה, ואפשר להתפרנס ברווח של חמישים זוז, אבל האידינא [=עכשיו] אי אפשר, והכל לפי המקום והשעה" (ארבעה טורים, יורה דעה, סימן רנג).

הרב שלמה אישון, עלון רבני צוהר, יח אדר תשס"ט, מס' 238

'קו העוני' כיום במדינת ישראל הוא קו יחסי, המבוסס על אחוז מסויים מן ההכנסה הממוצעת במשק. חישוב זה גורם לכך שככל שההכנסה הכללית במשק עולה, כך עולה גם קו העוני מה שמגדיל את מספר העניים. על פי הגדרה זו תוספת שכר כללית שתיתן לכלל העובדים, לא רק שלא תוציא משפחות ממיקומם מתחת לקו העוני, אלא שקו העוני יעלה.

נוצר איפוא מצב שבו קו העוני אינו משקף את מצבן האמיתי של המשפחות. עשויות להיות משפחות המוגדרות כ'עניות', אולם רמת החיים שלהן בפועל תואמת את הכנסתן החדשית. מאידך ייתכנו משפחות המוגדרות כמשפחות שאינן עניות, אולם בפועל אינן מצליחות 'לגמור את החדש'.

קו העוני במקורותינו מוגדר באופן שונה לחלוטין. המשנה במסכת פאה (ח, ח) אומרת: "מי שיש לו מאתים זוז לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני". מאתים זוז הוא הסכום שהיה בו בכדי לאפשר קיום מינימאלי למשך שנה. סכום זה משתנה בהתאם לשינויים במחירים במשק, וכמו שפסק

השלחן ערוך (יו"ד רנג ב): "יש אומרים שלא נאמרו השיעורים הללו אלא בימיהם, אבל בזמן הזה יכול ליטול עד שיהיה לו קרן כדי שיתפרנס הוא ובני ביתו מהריווח. ודברים של טעם הם".

לפי המקורות הללו, מהו קו העוני היום בישראל?